

УДК 331.105.316

МІЖСЕКТОРНЕ СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДАМИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА

Мещан І.В.

Запорізька обласна державна адміністрація,
Класичний приватний університет

Соціальне партнерство розглядається як соціальна практика, як взаємодія його основних суб'єктів управління закладами соціального обслуговування на регіональному рівні: органів управління соціальним захистом, локальних громадських організацій, комерційних структур і територіальної громади. В соціологічній моделі представлено три аспекти соціального партнерства як соціальної практики: інституціональний, аспект організаційної взаємодії і ціннісно-нормативний аспект, які відображають структурно-функціональні особливості соціального партнерства в управлінні закладами соціального обслуговування на регіональному рівні. Визначено основні напрямки підвищення ефективності соціального партнерства як соціальної практики.

Ключові слова: соціальне обслуговування, заклад соціального обслуговування, соціальне партнерство, соціальна практика.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими, докорінними змінами у всіх основних сферах громадського життя. Ці зміни зумовлюють гостру необхідність гармонізації інтересів різних соціальних груп, суспільства в цілому і владних структур цивілізованим неконфліктним шляхом, що забезпечує можливість для формування і розвитку громадянського суспільства. Таким шляхом є, насамперед, утвердження суспільних відносин партнерського типу. Сучасні перетворення в соціально-політичній сфері українського суспільства вимагають якісно нових підходів в управлінні соціальними процесами і соціальною політикою. Особливого значення набуває застосування механізму соціального партнерства в управлінні системою соціального захисту і соціального обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальне обслуговування населення як інституціоналізована форма надання соціальних послуг в сучасній соціологічній науці розглядається різними науковцями і практиками соціальної роботи, серед яких можна виділити: С. Григор'єва, Л. Гуслякову, І. Малофєєва, В. Нефьодова, П. Павленка, А. Панова, Л. Потолову, Н. Ремньову, Г. Романова, Л. Топчія, М. Фірсова, О. Холостову та інших. Особливої уваги в науковій літературі присвячено проблемі діяльності мережі соціальних служб і закладів соціального обслуговування. Так, загальні проблеми формування та розвитку закладів соціального обслуговування у різний час досліджували та вирішували багато українських вчених, а саме: О. Безпалько, О. Іванова, І. Зверева, Н. Кабаченко, Л. Клос, Г. Коваль, О. Мартенко, О. Мартякова, І. Мигович, Н. Микитенко, Т. Семигіна, І. Стебляно, С. Харченко тощо.

Соціальне партнерство як науковий феномен взаємодії є предметом вивчення багатьох зарубіжних та вітчизняних соціологів, політологів і науковців державного управління. Проблеми соціального партнерства розглядають як закордонні дослідники: В. Сімон, Е. Дюркгейм, Л. Ерхард, Р. Дарендорф, Ф. Тейлор, Е. Мейо, так і вітчизняні, які досить активно й плідно працюють у зазначеному напрямку: Н. Балабанова, О. Доронін, І. Дубровський, В. Жуков, Б. Ільченко, А. Коло-

дій, О. Крутій, Б. Кухта, О. Куценко, О. Мірошниченко, Д. Неліпа, Н. Нижник, Л. Пашко, О. Попов, А. Сіленко, В. Скуратівський та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Система соціального обслуговування представлена мережею закладів і установ, які здійснюють соціальні заходи, спрямовані на сприяння, підтримку і соціальні послуги окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. Очевидно, що ефективність функціонування закладів соціального обслуговування залежить від скоординованої взаємодії усіх суб'єктів управління, яка може відбуватися на основі механізму соціального партнерства.

Мета статті. Головною метою даного дослідження є обґрунтувати соціологічну модель функціонування соціального партнерства як механізму управління закладами соціального обслуговування населення і визначити напрямки підвищення його ефективності.

Виклад основного матеріалу. Соціальне партнерство як наукова категорія характеризується багатоаспектністю, різносторонністю та широтою розуміння й трактування. Соціальне партнерство розуміють у вузькому і широкому сенсі. У вузькому сенсі – це прояв партнерських відносин у соціально-трудої сфері між працедавцями, об'єднаннями працівників і державними органами. Однією з соціологічних дефініцій соціального партнерства в цьому аспекті можна вважати визначення, надане російським вченим В. Міхєєвим: «Соціальне партнерство – це система відносин його основних суб'єктів і інститутів з приводу стану, умов, змісту і форм діяльності різних соціально-професійних груп, спільнот і прошарків» [6, с. 24].

У широкому сенсі – це партнерство соціальних груп; міжсекторна взаємодія між третім сектором (недержавні організації), державою і бізнесом. Ця концепція розглядає як суб'єктів партнерства три основні сектори суспільства – влада, бізнес і некомерційні організації, а як предмет партнерства – весь спектр соціальних проблем. Таким чином, в сучасній соціологічній інтерпретації соціальне партнерство визнача-

ється як міжсекторне. Так, В. Якимець зазначає: «Міжсекторне соціальне партнерство – це конструктивна взаємодія організацій з двох або трьох секторів (державна, бізнес, некомерційний сектор) при вирішенні соціальних проблем, що забезпечує синергетичний ефект від «складання» різних ресурсів і «корисний» кожній із сторін і населенню» [9, с. 15].

В зарубіжній літературі міжсекторне соціальне партнерство також трактується як співпраця між урядовими організаціями, корпораціями бізнесу і некомерційними організаціями, метою якого є досягнення стійкого розвитку території. Наприклад, М. Уорнер і П. Грінер пропонують наступне визначення міжсекторного соціального партнерства: союз між сторонами, що представляють уряд, бізнес, громадянське суспільство, в якому стратегічно об'єднуються ресурси і здібності кожної із сторін і яке засноване на принципах розділення ризиків, витрат і загальної вигоди [2]. З погляду М. Джоргенсена, міжсекторне соціальне партнерство в даний час просувається як безпрограшна модель високого потенціалу, в якій співпраця між трьома секторами суспільства збільшує можливості вирішення насущних проблем і робить важливий внесок у розвиток громадянського суспільства, а також вигідна іншим партнерам співпраці [10]. Отже, в зарубіжній літературі міжсекторне соціальне партнерство розглядається як нова модель управління, основний акцент в якій зроблений не на змагання між секторами, а на їх співпраці. Тому його слід розглядати як процес, в ході якого різні суб'єкти суспільства шукають взаємно певного вирішення поставленої мети, яку вони не можуть досягти поодиночки.

Як механізм соціального управління соціальне партнерство являє собою систему способів, засобів, завдяки яким здійснюються відповідні завдання і функції. Структура механізму соціально-партнерського управління є багатошаровою. Д. Неліпа визначає наступну структуру системи соціального партнерства, до якої належить інституціональна, регулятивна, функціональна та комунікативні підсистеми [7]. При цьому основоположною в системі соціального партнерства визначається інституціональна підсистема, адже без інституціонального оформлення суб'єктів соціального партнерства як рівноправних партнерів неможливим є сам процес паритетної взаємодії між ними. В сфері соціального обслуговування інституціональний аспект соціального партнерства передбачає створення як організаційних структур і проектів, так і органів управління із залученням представників усіх секторів суспільства.

Аналіз досвіду соціального партнерства в сфері соціального обслуговування населення в розвинутих країнах (соціальних державах різного типу) доводить, що соціальна ефективність надання соціальних послуг залежить від розвитку мережі закладів соціального обслуговування на рівні територіальної громади і від залучення до надання соціальних послуг некомерційного і комерційного секторів суспільства як на рівні управління закладами соціального обслуговування, так і на рівні практичної діяльності. Тому особлива увага приділяється соціальному управлінню закладами соціального обслуговування на

регіональному рівні. Ефективним механізмом соціального управління закладами соціального обслуговування на регіональному рівні, на нашу думку, є міжсекторне соціальне партнерство. Соціальне партнерство в управлінні закладами соціального обслуговування треба розглядати з позиції структурно-функціонального підходу. Структурний аспект соціального партнерства пов'язаний із виділенням його основних суб'єктів, а функціональний – аналіз соціального партнерства із функціональними і процесуальними особливостями взаємодії його суб'єктів.

В якості основних суб'єктів соціального партнерства як механізму управління закладами соціального обслуговування на регіональному рівні виступають: органи місцевого самоврядування (вищі рівні управління соціальним захистом населення); заклади соціального обслуговування; локальні громадські організації, які надають соціальні послуги або мають таку можливість; комерційні організації і бізнес-структури, що мають можливість фінансування соціальних програм і проектів в рамках окремих територій. Ефективність їх взаємодії визначає якість і доступність соціальних послуг на рівні територіальної громади, яка є, з одного боку об'єктом соціального обслуговування, а з іншого є суб'єктом управління якістю соціальних послуг, що надають територіальні соціальні служби. Взаємодія суб'єктів соціального партнерства безперечно має соціальний характер як в функціональному, так і в процесуальному аспектах, яку можна розглядати через призму категорії соціальної практики. Отже, соціальне партнерство в управлінні закладами соціального обслуговування ми розглядаємо як соціальну практику.

Теорію соціальних практик в соціології розвивали П. Бурд'є, П. Бергер, Т. Лукман, Л. Вітгенштейн, Г. Гарфінкель, Е. Гіденс, К. Гірц, І. Гофман, Т. Парсонс, А. Шюц та інші. Розглянемо три основні соціологічні теорії, які сприяють концептуалізації поняття соціальних практик в контексті соціального партнерства: структуралістський конструктивізм П. Бурд'є, теорія структуризації Е. Гіденса та етнометодологія Г. Гарфінкеля.

Французький соціолог П. Бурд'є розглядав соціальні практики як здатність соціальних суб'єктів перевіряти власні акти поведінки на відповідність уявленням про оточуючу дійсність. Ці практики визначають образ думок і поведінки у відповідності до індикаторів доступного і недоступного, того, що «для нас» і «не для нас», тим самим змушуючи соціальних суб'єктів пристосовуватися до сьогодення і майбутнього. Соціальною практикою можна вважати як доцільні дії індивідів по перетворенню соціального світу, так звичні вчинки, які не потребують пояснення. П. Бурд'є вводить важливу для розуміння соціальних практик категорію габітус. Він визначає габітус як «систему стійких і переносних диспозицій, структуровані структури, які схильні функціонувати як структури, що структурують, тобто як принципи, що породжують практики і уявлення... [1, с. 102]. Габітус виступає як продукт історії, це надбана система породжуючих схем.

Для Е. Гіденса соціальні практики – це основа і суб'єкта, і соціального об'єкта. Всі соціальні практики, що формують соціальні структури, впоряд-

ковані в просторі і в часі, прив'язані до певного контексту, фону. При цьому соціолог особливо підкреслює, що соціальна практика не створюється соціальними акторами, а лише відтворюється ними. «Згідно нашої теорії, зазначає Е. Гіденс, предметом соціальних наук виступає не досвід індивідуального актора, і не існування якої-небудь форми соціальної тотальності, а соціальні практики» [4, с. 40]. Повсякденність переосмислюється Е. Гіденсом через загальноприйнятні практики, тобто дії, які здійснюються у звичний спосіб в ході повсякденної соціальної діяльності.

Основні формальні властивості соціальних практик в розумінні Г. Гарфінкеля – це «можливість пояснити практики, спостерігати і повідомлювати, їх рефлексивний характер, коли дії, завдяки яким індивіди створюють ситуації організованої повсякденної діяльності і керують ними, ідентичні процедурам, до яких звертаються індивіди, щоб пояснити ці ситуації, а смисл поведінки повинен бути виявлений в самій поведінці» [3, с. 9].

Узагальнюючи основні положення зазначених концепцій, можна визначити соціальну практику як сукупність певних, рутинних, повторних дій індивідів, груп, спільнот в реальному часі і просторі, що забезпечує усталене функціонування соціальних інститутів. Соціальні практики характеризують стійкість, відтворення, масовість, нормативність і мають двояку структуру: з одного боку, вони детермінуються соціальним середовищем, з іншого – впливають на середовище, змінюючи його структуру. Це дозволяє виділити три взаємопов'язані аспекти соціальної практики: інституціональний, аспект соціальної взаємодії і соціокультурний, нормативний аспект.

Отже, соціальне партнерство як механізм управління закладами соціального обслуговування виступає як певна соціальна практика, тому, можна виділити основні аспекти функціонування соціального партнерства як соціальної практики: інституціональний аспект, аспект організаційної взаємодії і ціннісно-нормативний аспект, які відображають функціональні особливості соціального партнерства.

Інституціональний аспект соціального партнерства в управлінні закладами соціального обслуговування полягає у відтворенні основних форм державно-громадської взаємодії як основи соціального партнерства, які розглянуті у попередньому розділі: соціальне замовлення на надання соціальних послуг, соціальний проект, соціальний діалог, соціальний контроль, соціальний моніторинг.

Аспект організаційної взаємодії відображається структурним підходом до функціонування механізму соціального партнерства в управлінні закладами соціального обслуговування. Як визначає М. Туленков, організаційна взаємодія в соціальному управлінні як сукупність процесів і дій відображає змістовну сторону організаційно-управлінських відносин і зв'язків між індивідами і соціальними групами незалежно від сфери і видів їхньої життєдіяльності, а також незалежно від рівня соціальної організації суспільства [8].

Соціальне партнерство представляється як взаємно орієнтований двосторонній або багатобічний суб'єкт-суб'єктний зв'язок, детермінований соціально-статусними і нормативно-ціннісними регулянтами. Саме соціальне партнерство, його прояв як реального феномена соціальної системи, суть результат, продукт взаємодії культурних зразків: цінностей, норм, мотивацій. Виходячи з цього, соціальне партнерство в управлінні закладами соціального обслуговування детерміноване певними ціннісно-нормативними системами, які визначаються з одного боку, закріпленими на рівні нормативно-правової бази регуляції соціального партнерства, з іншого – на культурних ціннісних зразках соціальної взаємодії, прийнятих в суспільстві.

Соціальне партнерство, насамперед, передбачає соціальну взаємодію його суб'єктів, тому насамперед потрібно звернути увагу на удосконалення їх взаємодії і інституціональному, організаційному і ціннісно-нормативному аспектах. Взаємодія передбачає наявність таких атрибутів, як статуси або позиції, які займають суб'єкти взаємодії, а також нормативно-предписані зразки поведінки. З цієї точки зору соціальне партнерство представляється як взаємно орієнтований суб'єкт-суб'єктний зв'язок, що детермінований соціально-статусними і нормативно-ціннісними чинниками. Виходячи з цього, для визначення пріоритетних напрямків удосконалення реалізації механізму соціального партнерства в управлінні закладами соціального обслуговування як соціальної практики визначимо його атрибутивні компоненти, застосовуючи підхід російського вченого С. Іванова [5]:

- соціальні суб'єкти соціального партнерства, що приймають участь в соціальному управлінні;
- міжсуб'єктні зв'язки, які виступають відображенням культурних зразків, інтересів і потреб соціальних суб'єктів;
- інфраструктура взаємодії як комплекс умов, механізмів і процедур взаємодії.

Загальна структурно-композиційна схема реалізації атрибутивних компонент соціального

Таблиця 1

Структура соціального партнерства як соціальної практики в сфері управління закладами соціального обслуговування

Аспекти соціального партнерства як соціальної практики	Атрибутивні компоненти соціального партнерства як взаємодії соціальних суб'єктів		
	Соціальні суб'єкти	Міжсуб'єктні зв'язки	Інфраструктура взаємодії
Інституціональний аспект	Внутрішня консолідація соціальних партнерів	Формування соціальних інститутів	Легітимізація соціальних інститутів
Аспект організаційної взаємодії	Досягнення внутрішньої впорядкованості	Формування організаційної структури	Встановлення організаційно-управлінських відносин
Ціннісно-нормативний аспект	Формування систем цінностей соціальних суб'єктів	Нормативно-ціннісна регуляція	Інтеграція ціннісного простору

Розроблено автором

партнерства як соціальної практики (взаємодії соціальних суб'єктів) в сфері управління закладами соціального обслуговування представлена в таблиці 1.

Отже, можна виділити наступні можливі напрямки підвищення ефективності функціонування механізму соціального партнерства в управлінні закладами соціального обслуговування як соціальної практики:

– в інституціональному аспекті: нормативно-правове закріплення основних форм соціального партнерства (соціальне замовлення, соціальний проект, соціальний діалог, соціальний контроль, соціальний моніторинг); забезпечення прозорості процедур інституціонального оформлення соціального партнерства;

– в аспекті організаційної взаємодії: налагодження консенсус-орієнтованої взаємодії суб'єктів соціального партнерства; регламентація процесів керівництва і підпорядкування, координація дій соціальних суб'єктів відносно підвищення якості надання соціальних послуг, залучення до управління представників територіальної громади;

– в нормативно-ціннісному аспекті: удосконалення нормативно-правової бази соціального партнерства в сфері управління закладами соціального обслуговування; формування ціннісного простору соціального партнерства на основі

принципів солідарності, субсидіарності і справедливості.

Висновки і пропозиції. Соціологічна модель соціального партнерства в управлінні закладами соціального обслуговування заснована на теоретичному осмисленні поняття соціальної взаємодії. Взаємодія суб'єктів соціального партнерства має соціальний характер як в функціональному, так і в процесуальному аспектах, яку можна розглядати через призму категорії соціальної практики. Інституціональний аспект соціального партнерства як соціальної практики в управлінні закладами соціального обслуговування полягає у відтворенні основних форм державно-громадської взаємодії як основи соціального партнерства. Аспект організаційної взаємодії відображається структурним підходом до функціонування механізму соціального партнерства в управлінні закладами соціального обслуговування. Соціальне партнерство в управлінні закладами соціального обслуговування детерміноване певними ціннісно-нормативними системами, які визначаються з одного боку, закріпленими на рівні нормативно-правової бази регуляції соціального партнерства, з іншого – на культурних ціннісних зразках соціальної взаємодії, прийнятих в суспільстві. На основі виділених аспектів соціального партнерства як соціальної практики визначено основні напрямки підвищення його ефективності.

Список літератури:

1. Бурдые П. Практический смысл / [пер. с фр. А. Т. Бикбова, К. Д. Вознесенской, С. Н. Зенкина, Н. А. Шматко] / Бурдые П. – СПб.: Алетейя, 2001. – 562 с.
2. Галлямов Р. Р. Отечественные и зарубежные определения понятия «межсекторное социальное партнерство»: сравнительный анализ основных подходов / Р. Р. Галлямов, Г. Д. Горбунова // Вестник ВЭГУ. – 2013. – № 1(63). – С. 26-32.
3. Гарфинкель Г. Исследования по этнометодологии / Гарфинкель Г. – СПб.: Питер, 2007. – 335 с.
4. Гидденс Э. Устройство общества: Очерк теории структуризации / Гидденс Э. – М.: Академический проект, 2005. – 528 с.
5. Иванов С. А. Социальное партнерство как феномен цивилизации / С. А. Иванов // Социальное партнерство. – 2006. – № 5. – С. 8-13.
6. Михеев В. А. Основы социального партнерства: теория и политика [Учеб. для вузов] / В. А. Михеев. – М.: Экзамен, 2001. – 448 с.
7. Неліпа Д. В. Особливості інституціоналізації соціального партнерства (політологічний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Д. Неліпа. – К., 2005. – 23 с.
8. Туленков М. В. Теорія організаційної взаємодії: Підручник / М. В. Туленков. – К.: ІПК ДСЗУ, 2011. – 456 с.
9. Якимец В. Н. Межсекторное социальное партнерство: основы, теория, принципы, механизмы / В. Н. Якимец. – М.: Эудиторіал УРСС, 2004. – 384 с.
10. Jorgensen M. Evaluating cross-sectoral partnerships / M. Jorgensen // Working paper presented at the conference «Public-private partnerships in the post WSSD context». – Copenhagen Business School, 2006. – P. 354-365.

Мещан И.В.

Запорожская областная государственная администрация,
Классический частный университет

МЕЖСЕКТОРНОЕ СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО В УПРАВЛЕНИИ УЧРЕЖДЕНИЙ СОЦИАЛЬНОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРАКТИКА

Аннотация

Социальное партнерство рассматривается как социальная практика, как взаимодействие его основных субъектов управления учреждениями социального обслуживания на региональном уровне органов управления социальной защитой, локальных общественных организаций, коммерческих структур и территориальной общины. В социологической модели представлено три аспекта социального партнерства как социальной практики: институциональный, аспект организационного взаимодействия и ценностно-нормативный аспект, отражающие структурно-функциональные особенности социального партнерства в управлении учреждениями социального обслуживания на региональном уровне. Определены основные направления повышения эффективности социального партнерства как социальной практики.

Ключевые слова: социальное обслуживание, заведение социального обслуживания, социальное партнерство, социальная практика.

Meschan I.V.

Zaporizhzhya Regional State Administration,
Classic Private University

CROSS-SECTORAL SOCIAL PARTNERSHIP IN THE MANAGEMENT OF SOCIAL SERVICE INSTITUTIONS AS SOCIAL PRACTICE

Summary

Social partnership is seen as a social practice, as its main business interaction management institutions of social services at the regional level, the social protection authorities, local NGOs, businesses and the local community. In sociological models presented three aspects of social partnership as a social practice: institutional, organizational aspect of interaction and value-normative dimension, reflecting the structural and functional features of social partnership in the management of social service institutions at regional level. The main directions of improving the efficiency of social partnership as a social practice.

Keywords: social services, social service institution, social partnership, social practice.